

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.232:342.3

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.1.28>

Галіахметов І. А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту «Юридичний інститут
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана»

Кузьменко О. В.,

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри публічного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту «Юридичний інститут
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана»

Чорна В. Г.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту «Юридичний інститут
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана»

«ПРАВО АНЕКСОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ» В СУЧАСНІЙ КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Анотація. Ця стаття розглядає міжнародно-правові норми, які забороняють або визнають «право анексованої території», що є основоположною категорією для сучасного міжнародного права та муніципально-майнового права, котре притаманне лише англо-саксонській правовій сім'ї. Це право, як класична норма з часів Давньої Римської Республіки (I ст. до н. е.), лежить в основі трьох варіантів дій, які були центральними орієнтирами для їх здійснення відповідними суб'єктами права з метою: врегулювання права власності на приєднаній території, де встановлена нова державна або місцева влада в межах регіонів, територіальних громад (муніципалітетів); визначення законності застосування сили через встановлення нових державних кордонів та меж регіонів, територіальних громад (муніципалітетів); забезпечення суб'єктам права можливості індивідуально чи колективно визначати свою правову, політичну та адміністративну приналежність у межах нових кордонів або адміністративно-територіальних меж.

Заборона насильницької анексії є невіддільною частиною кожного з цих варіантів, а їх поєднання разом могло б мати трансформаційний вплив на правову систему загалом. Однак значення цього питання часто ігнорується або спотворюється. Більше того, аналітики, які досліджують цю проблематику, значною мірою не враховують, що сучасні держави залучені до ширшої боротьби за майбутній світовий порядок і ризикують ерозією існуючих міжнародних відносин.

У статті автори формулюють власне визначення «анексії» та висновки щодо місця, функцій і передумов подальшого розгляду «права анексованої території» у системі сучасного міжнародного права, звертаючи увагу на певні правові колізії, що виникають у цьому контексті.

Ключові слова: доктрина, міжнародне право, право завоювання, анексія, право анексованої території, територіальні конфлікти, суверенітет, державні кордони, міжнародна безпека, право народів на самовизначення, збройні конфлікти, окупація, військове право.

Haliakhmetov I. A., Kuzmenko O. V., Chorna V. H. 'The law of annexed territory' in the modern concept of International Law

Abstract. This article examines the international legal norms that prohibit «the law of annexed territory» are fundamental category for modern International Law and Municipal and Property law, whichs are inherent in the Anglo-Saxon legal family. This law as a classical norm from the Ancient Roman Republic (I century BC) is the basis of three options for actions (activities) that have been central to the guidelines for their choice by the relevant subjects of law: (1) to settle title to territory as the basis for establishing state authority within territorial communities, municipalities; (2) to regulate the use of force across established state borders and boundaries of territorial communities (municipalities); and (3) to provide subjects with the right along the lines of established borders or administrative territorial boundaries to determine their own destiny and space for power on their own or collectively. The prohibition of forcible annexation is an integral part of each of these processes, and their combination could have a transformative impact on the legal system as a whole. However, the significance of this issue is often overlooked or misinterpreted. Furthermore, analysts in this field have largely failed to recognize that modern states are engaged in a broader struggle for the future world order and risk the erosion of contemporary international relations.

In this article the authors formulate their own definition of «annexation» and present conclusions regarding the role, function, and prerequisites for further consideration of the «law of annexed territory» within the framework of modern International Law, while also highlighting specific legal conflicts related to this issue.

Key words: *doctrine, International Law, law of conquest, annexation, law of annexed territory, territorial conflicts, sovereignty, state borders, international security, the right of peoples to self-determination, armed conflicts, occupation, Military Law.*

Постановка проблеми. Анексія території є грубим порушенням міжнародного права, яке загрожує стабільності світового порядку та принципу територіальної цілісності держав. Попри те, що міжнародні норми забороняють анексію, її правові наслідки залишаються спірними, особливо щодо статусу населення, власності та міжнародного визнання. Відсутність ефективних механізмів примусу та неоднозначність реакції міжнародної спільноти ускладнюють запобігання анексії та повернення окупованих територій. Правова доктрина *uti possidetis* та міжнародне гуманітарне право не дають однозначної відповіді щодо статусу анексованої території, що створює правову невизначеність. Окремі держави намагаються легітимізувати анексію через адміністративні, політичні та юридичні механізми, що підриває загальновизнані норми міжнародного права. Це вимагає чіткішого визначення правового режиму анексованих територій та посилення механізмів міжнародного контролю за їхнім статусом.

Метою статті є змістова характеристика поняття «право анексованої території», необхідність розгляду якого зумовлена анексією Голанських висот, територій у Палестині та Україні. Це явище є частиною небезпечної тенденції, що посилюється консолідацією альянсів у сфері міжнародної колективної безпеки, глобальними трансформаціями та перерозподілом центрів влади у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час підготовки дослідження з «права анексованої території» використаний широкий перелік праць провідних науковців з міжнародного права, а саме Джеймса Лаундса (США), Бориса Бабіна (Україна), Олександра Мережка (Україна), Уні Хетевей (США), Скотта Шапіро (США), Лаурі Малксоо (Естонія), Роніта Левіна-Шнура (Ізраїль) та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу. Нині важко стверджувати, про те що в латинській мові існувала лексема, яка точно відповідала б сучасному терміну «анексія». Незважаючи на це, при розгляді можливих проявів приєднання [території] до Римської імперії існувало ряд висловів, які були прийняті як показові для неї. Вдалим прикладом цього є фраза *in format provinciae redigere* (лат. «звести до форми провінції»). Треба зауважити, що на сьогодні відомо приблизно 24 приклади, що згадуються у творах дев'яти авторів¹, а також дискретна група епіграфічних прикладів. Аналіз літературних прикладів виявляє кілька

¹ Одну з перших згадок про анексію можна знайти в Коментарі Гая Юлія Цезаря до Галльських війн, книга VII 28. = C. Julii Caesaris Commentarii Rerum in Gallia Gestarum Libri VII [Див. : Caesar Bell. Gall. I.45; VII., 77. URL : <https://thelatinlibrary.com/caesar/gall7.shtml#77>], а саме «Але якщо ви не знаєте, що діється в далеких країнах, подумайте про сусідню Галлію, яка, зведена до провінції законом і законами, обмінаними на сокири, піддається вічному рабству».

характерних особливостей, які ставлять під сумнів загальноприйняту думку про те, що ці вирази позначають формальний процес анексії [9].

Сайт онлайн-енциклопедичного видання «Oxford Public International Law» наголошує на те, що «Анексія означає (*лат.* *annexio* – приєднання) насильницьке набуття території однією державою за рахунок іншої держави. Це один із основних способів набуття території; див. також окупація (*англ.* *The Doctrine of Occupation through «Terra Nullius».* – *авт.*). Анексія передбачає фактичну окупацію відповідної території та чіткий намір привласнити її назавжди (*лат.* *corpus et animus*). Тобто можуть бути анексовані як частини іншої держави, так і вся її територія» [13]. Генеральна асамблея ООН в резолюції 2625 (XXV) «Декларація про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй» (1970) підкреслила, що «територія держави не може бути об'єктом придбання іншою державою. Жодне територіальне придбання, здійснене в результаті загрози силою або її застосування, не визнається законним» [6]. Як державна практика, так і *opinio juris* (*лат.* «думка права») у відповідний період підтверджують статус територіальної цілісності несамоверхньої території як норму звичаєвого міжнародного права, що впливає з принципу права народів на самовизначення. У цьому контексті поняття «анексія» було визначене в іншому міжнародному документі, за яким Міжнародний Суд ООН (2018) визнав, «що в результаті незаконного відокремлення архіпелагу Чагос та його включення до складу нової колонії, відомої як ВІОТ [Британська територія в Індійському океані], процес деколонізації Маврикія не був законно завершений, коли Маврикій отримав незалежність у 1968 році» [16].

У майновому праві анексія означає процес, за допомогою якого особисте майно приєднується до нерухомого майна – землі. Анексія може бути фактичною або конструктивною. У разі фактичної анексії фізичне приєднання рухомого майна здійснюється як прикріплення до головної речі – нерухомості.

При конструктивній анексії прибудована одиниця фактично не приєднується, а вважається частиною нерухомості. Анексія, при якій місто отримує нову територію у власність і ця територія не примикає безпосередньо до межі міста, є прикладом конструктиву.

«Пакт Ліги Націй» (1920) у статті 10 зобов'язує її членів «поважати і зберігати проти зовнішньої агресії територіальну цілісність і існуючу політичну незалежність усіх членів Ліги» [2]. Документ передбачає виконання державами певних процедурних вимог перед розв'язанням війни.

Попри це, Пакт фактично допускає можливість війни, навіть за межами випадків самооборони або колективної безпеки. Його вплив на концепцію «права завоювання» (*англ.* *the right of conquest*) залишається спірним². Деякі дослідники стверджували, що формулювання Пакту щодо «територіальної цілісності» забороняє будь-які анексії внаслідок війни. Інші вважали, що він не забороняє анексію з боку держав, які ведуть війну в межах права на самооборону (де під самообороною розуміється конвенційна або традиційна війна (*англ.* *conventional warfare*). – *авт.*). Ще одна позиція полягає в тому, що держави можуть анексувати території навіть у війнах, які були законними, але не обґрунтовувалися самообороною.

Таким чином, формулювання статті 10 про «територіальну цілісність» залишалось відкритим для різних тлумачень щодо допустимості примусової передачі територіальних прав та меж можливих обмежень у цьому контексті.

Загальний договір «про відмову від війни» (1928), більш відомий як Паризький пакт або Пакт Келлога-Бріана (*англ.* *General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy (Kellogg–Briand Pact)*) перевершив Пакт

² Право завоювання розглядає давній принцип міжнародного права, згідно з яким держава, яка перемагає у війні, має право вимагати, зокрема, територію. Тобто завоювання або Конкіста визначається як «право переможця» на «суверенітет над завойованою територією та її мешканцями». *Див.* : Korman Sh. *The Right of Conquest: The Acquisition of Territory by Force in International Law and Practice*. Oxford, New York : Oxford University Press/Clarendon Press, 1996. X and 342 pages (incl. index).

Ліги Націй (1920), оскільки вперше встановив загальну заборону на застосування війни як засобу вирішення міжнародних спорів. Договір зобов'язував держави-учасниці утримуватися від війни у взаємних відносинах, за винятком випадків самооборони або дій у рамках колективної безпеки [15, р. 57–64]. Переважна більшість держав, зокрема, найпотужніші на той час світові держави, підписали цей Пакт.

Професори Єльського університету Уна Хетевей і Скотт Шапіро стверджували, що підписання *Паризького пакту* стало трансформаційним етапом у розвитку міжнародного права, який зрештою сприяв згортанню війн і припиненню завоювань [12].

Втім, слід розрізняти припинення війни та припинення завоювань, оскільки це різні поняття. Хоча *Паризький пакт* дійсно мав на меті покласти край війнам, він напрочуд не містив жодних положень щодо регулювання права власності на територію, яке традиційно підпадало під дію доктрини завоювання.

Оскільки *Паризький пакт* 1928 року не передбачав прямої заборони на війну, він залишав відкритими питання про законність насильницької анексії в тих випадках, коли застосування сили могло вважатися допустимим. Крім того, документ не визначав правових наслідків воєн, розв'язаних із його порушенням, і взагалі не містив жодних згадок про територіальні зміни. Якщо стаття 10 *Пакту Ліги Націй* (1920) формально захищала «територіальну цілісність» держав-членів, що, ймовірно, передбачало заборону (деяких або всіх) анексій, то в *Паризькому пакті* 1928 року такі положення були відсутні.

Ба більше, первісний проект *Пакту Келлога-Бріана*, який містив норму про заборону анексії, був непомітно виключений з остаточного тексту. Це могло призвести до розширення легітимності анексій відповідно до статті 10 *Пакту Ліги Націй*. На думку професора Оксфордського університету Яна Браунлі, «заборона насильницької анексії згідно з *Паризьким пактом* [1928] не буде (...) застосовуватися до «санкційної війни» відповідно до *Пакту Ліги Націй* [1920]» [5].

Стаття 2(4) Статуту Організації Об'єднаних Націй [27], яка широко сприймається як відо-

браження норм звичаєвого міжнародного права, зобов'язує держави утримуватися від «загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави». Водночас вона передбачає два винятки:

1) **право на самооборону** – держави можуть застосовувати силу для індивідуальної або колективної самооборони у разі «збройного нападу»;

2) **санкція Ради Безпеки ООН** – застосування сили є допустимим відповідно до рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Війни, що призводять до анексії території, підпадають під дію статті 2(4), оскільки вони передбачають «застосування сили» (англ. use of force) проти «територіальної цілісності» (англ. territorial integrity) держави. На перший погляд, положення статті 2(4) регулюють лише питання застосування сили та не стосуються безпосередньо розпорядження правом власності на територію, як це робить заборона анексії.

Проте стаття 2(4) також забороняє загрозу силою або її застосування проти територіальної цілісності іншої держави, що, своєю чергою, означає заборону захоплення території силою.

Таким чином, її формулювання можна витлумачити як заборону будь-якої анексії після застосування сили. Подібний аргумент раніше висувався на основі формулювань статті 10 *Пакту Ліги Націй* (1920).

З іншого боку, альтернативне тлумачення передбачає, що стаття 2(4) забороняє анексію лише в разі незаконного застосування сили. Відповідно до цієї позиції, якщо початкове застосування сили є незаконним, будь-які територіальні здобутки, отримані внаслідок цього, також повинні вважатися незаконними. Це тлумачення залишає відкритим питання про допустимість анексії внаслідок законного застосування сили.

Статут ООН безпосередньо не розв'язав цього питання. У роки після ухвалення *Загальної декларації прав людини* (1948) низка провідних юристів-міжнародників припускала, що анексії, здійснені внаслідок законного застосування сили, можуть бути

допустимими. При цьому вони посилалися на такі чинники, як:

- територіальні перерозподіли після Другої світової війни;
- моральний імператив покарання держав-агресорів;
- необхідність для держави, що діє в межах самооборони, встановити контроль над певною територією для забезпечення власної безпеки в майбутньому.

Коли **Комісія міжнародного права Організації Об'єднаних Націй** розглядала питання анексії в перші роки свого існування, вона не дійшла висновку, що анексії заборонені у всіх випадках. Натомість у *Проекті кодексу про злочини проти миру та безпеки людства*, ухваленому Комісією у 1954 році, зазначалося, що міжнародне право забороняє «анексію силою території, яка належить іншій державі, шляхом дій, що суперечать міжнародному праву» (*Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind with commentaries, 1954* [7]).

Аналогічне формулювання було прийняте у *Проекті Декларації про права та обов'язки держав* (1949), де закріплювався обов'язок держав не визнавати «**будь-які територіальні придбання іншою державою, що отриманні в результаті протиправних насильницьких дій**», застосовувати принципи утримання від застосування сили або загрози силою (*Draft Declaration on Rights and Duties of States, 1949* [8]).

Таким чином, у роки після ухвалення *Хартії ООН* (1948) міжнародне право, хоча й не прямо, допускало можливість анексії після **законного** застосування сили. Окремі держави-члени ООН визнавали, що насильницькі анексії за певних обставин можуть бути «**узаконеними**».

Розпад **Союзу Радянських Соціалістичних Республік** (СРСР) спричинив масштабну політичну трансформацію у Центральній та Східній Європі в 1990-х роках, що актуалізувало низку правових питань, зокрема:

- припинення держави;
- правонаступництво держав;
- незаконна анексія та її наслідки;
- перспективи міжнародного невизнання примусових територіальних змін.

Професор Тартуського університету Лаури Малксоо (*естон. Lauri Mälksoo*), у разі розгляду справи про інкорпорацію країн Балтії в СРСР, наголошував, що «Урочисте невизнання анексії (доктрина Стімсона) може поступитися тоді, коли мінливий баланс сил (Ялта 1944) диктує прийняття нової констеляції фактів». Далі він продовжує, що «міжнародне право завжди містило доктринальні елементи, які задовольняють законні суспільні потреби в символах, наприклад, коли воно визнає сатисфакцію у формі вибачень як наслідок відповідальності держави за міжнародно-протиправні дії. Визнання статусу поза правами та обов'язками справді виконує подібні функції, принаймні функцію визнання незаконності. Визнаючи статус у випадках відновлення після незаконної анексії, визнається найважливіше право всіх держав – їхнє право на існування. У цій функції «статус» сприймається як щось поза конкретними правами та юридичне поняття, взагалі позбавлене будь-якого реального значення, як дотепно карикатурно зображено Альфом Россом»³ [19].

У другій половині ХХ століття військово-сильні держави не поділяли амбітної програми створення «більш егалітарного світового порядку», заснованого на принципі невтручання у політичне та економічне самовизначення інших держав. Водночас саме ці держави зрештою підтримали – і виступили гарантами – заборони анексій. Для них ця заборона була тісніше пов'язана зі світовою архітектурою безпеки та регулюванням застосування сили, ніж для інших держав.

Після того, як абсолютна заборона анексії була «викристалізована»⁴ в Декларації про дружні відносини 1970 року (*англ. повна назва Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations* [6]), найбільш кричущим викликом їй, перш ніж Росія почала вторгнення в Україну в 2014 році, став кінець холодної війни, а саме вторгнення

³ Див. : A. Ross, 'Tû-tû', 70 *Harvard Law Review* 1956/57, pp. 812–825.

⁴ Тобто «територія держави не може бути об'єктом придбання іншою державою в результаті загрози силою або її застосування».

Іраку в Кувейт у 1990 році, коли останній був «анексований» і приєднаний до Іраку на правах 19-ї провінції. За словами генерального секретаря ООН Б. Бутрос-Галі, це вторгнення було «першим випадком з моменту заснування Організації, коли одна держава-член намагалася повністю подолати та анексувати іншу» [25].

Упродовж другої половини ХХ століття найпотужніші у військовому відношенні держави світу не прагнули анексувати чужі території з метою розширення власних володінь. Ймовірно, це пояснюється тим, що вони могли задовольняти свої геополітичні інтереси альтернативними способами – через економічне панування, політичне підпорядкування або зміну режимів у залежних державах. Під час холодної війни як Сполучені Штати Америки, так і Союз Радянських Соціалістичних Республік неодноразово застосовували силу для втручання у внутрішні справи інших держав. Це втручання відбувалося як безпосередньо, так і опосередковано, іноді – за підтримки чинного уряду, а в інших випадках – шляхом його повалення.

Протягом ХХ століття міжнародна спільнота поступово розвивала правові механізми, спрямовані на остаточне викорінення практики насильницьких анексій. Кульмінацією цих зусиль стало ухвалення *Декларації про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН (1970)* [6]. У цьому документі заборона анексій була закріплена як окрема правова норма, незалежна від загальних положень про заборону застосування сили, і сформульована як абсолютна, тобто така, що не передбачає винятків, навіть у випадках анексій, вчинених унаслідок законного застосування сили.

З огляду на це, сучасну норму про заборону анексії слід розглядати як доктринально відмінну від інших норм міжнародного права, що регулюють застосування сили, та як абсолютну за сферою застосування. Її значення для міжнародного правопорядку виходить далеко за межі традиційних питань територіального суверенітету – вона є фундаментальним принципом *jus cogens*, тобто імперативною нормою, яка не може бути скасована

чи змінена шляхом міжнародних угод або звичаєвої практики.

Як ми вже зазначали, деякі юристи-міжнародники трактують заборону анексій як похідну норму, що випливає зі статті 2(4) Статуту ООН, яка забороняє застосування сили у міжнародних відносинах. *Однак таке трактування є спрощеним, оскільки анексія та застосування сили – різні правові категорії. Заборона анексії, як і класичне право завоювання, регулює суверенний титул території, тоді як стаття 2(4) безпосередньо стосується використання військової сили у міжнародних конфліктах.*

Це розмежування особливо важливе для аналізу дій Російської Федерації щодо України у 2014 та 2022 роках. Російська агресія проти України становила порушення статті 2(4) Статуту ООН, оскільки передбачала незаконне застосування сили проти суверенної держави. Водночас спроба «придбання» території України шляхом псевдореферендумів і насильницької зміни кордонів порушувала саме норму про заборону анексій.

У міжнародних юридичних документах анексія території часто визначається через поняття «придбання території» (*англ. acquisition of territory*). Це формулювання використовувалося у відомих резолюціях Ради Безпеки ООН, зокрема, у Резолюції 242 (1967), яка прямо наголошує на незаконності територіальних змін, здійснених із застосуванням сили.

Таким чином, заборона анексій у сучасному міжнародному праві є окремим, самостійним принципом, який не залежить від положень про застосування сили. Вона є абсолютною, не передбачає винятків і становить один із ключових елементів сучасного міжнародного правопорядку, що гарантує стабільність державних кордонів і суверенітет держав.

«Міжнародне право дуже чітке: анексія і територіальне завоювання заборонені Статутом Організації Об'єднаних Націй, – заявив Майкл Лінк (*англ. Michael Lynk*), спеціальний доповідач ООН з питань ситуації з правами людини на палестинській території, окупованій з 1967 року. Рада Безпеки, починаючи з резолюції 242 у листопаді 1967 року, вісім разів прямо підтверджувала неприпустимість

мість придбання території шляхом війни або сили, востаннє – у 2016 році» [3]. Спеціальний доповідач зауважив, що абсолютна заборона на анексію застосовується незалежно від того, чи окупована територія була здобута в результаті агресивної війни чи оборонної війни. «Хоча анексія нікуди не зникла із сучасного світу, ця сувора заборона в міжнародному праві мала значний стримуючий ефект», – сказав Лінк. Він зазначив, що випадки анексії з 1948 року значно зменшилися, порівняно зі 120 роками до Другої світової війни. «Сила заборони полягає в тому, що анексії в сучасному світі, коли вони трапляються, рідко визнаються іншими націями. Міжнародне право, коли воно поєднується з міжнародною рішучістю, працює» [3].

У Резолюції, прийнятій Генеральною Асамблеєю 27 березня 2014 р. № 68/262 «Територіальна цілісність України», ООН «закликає всі держави припинити дії та утримуватися від дій, спрямованих на частковий або повний зрив національної єдності та територіальної цілісності України, включаючи будь-які спроби змінити кордони України шляхом погрози силою чи її застосування чи іншими незаконними засобами» [23].

Точний зв'язок між заборонаю та статтею 2(4) можна описати різними способами. Нагадаємо, що текст статті 2(4), який забороняє «загрозу силою або її застосування проти територіальної цілісності» будь-якої держави, можна тлумачити як заборону будь-якої анексії території після будь-якої погрози силою або її застосування, незалежно від того, законна вона чи незаконна. Декларація про дружні стосунки сформулювала це положення так, що можна було б прочитати його інакше, як це роблять деякі вчені, які пов'язують заборону зі статтею 2(4), міркуючи, що якщо застосування сили є незаконним, будь-яка анексія внаслідок застосування сили також має бути незаконною. Інші об'єднують заборону, Хартію та Декларацію про дружні відносини разом, не пояснюючи стосунків між ними.

Проте з трьох причин заборону анексій слід розглядати як окрему, а не включати її в загальну заборону застосування сили до статті 2(4) і міжнародне звичаєве право.

Доктрина *uti possidetis* (від *лат.* оскільки володію) так само захищається посиленням на важливість територіального закріплення. Згідно з рішеннями Міжнародного Суду ООН, ця доктрина є «одним із найважливіших правових принципів», оскільки гарантує стабільність кордонів, що є передумовою політичного та економічного розвитку держав. Суд підкреслює, що сутність доктрини полягає у підтримці існуючих кордонів у момент здобуття незалежності, що є критично важливим для запобігання територіальним претензіям, міждержавним конфліктам та порушенням суверенітету [21]. Принцип *uti possidetis* є тісно пов'язаним із заборонаю анексії, оскільки обидві норми міжнародного права спрямовані на запобігання примусовій зміні територій та їх незаконному захопленню. Якщо б міжнародне право не визнавало непорушність кордонів у момент здобуття незалежності, це могло б створити прецеденти для територіальних змін, які виправдовували б анексію.

Саме тому міжнародне право наполягає на збереженні кордонів у межах, встановлених на момент здобуття незалежності, навіть якщо вони мають штучний або колоніальний характер. Такий підхід допомагає уникнути:

міждержавних територіальних суперечок та збройних конфліктів;

сепаратистських рухів, які могли б претендувати на зміну кордонів на історичних чи етнічних підставах;

юридичної легітимізації анексії, яку деякі держави могли б використовувати для виправдання незаконного розширення своїх територій.

Заборона анексії є логічним продовженням *uti possidetis*, оскільки будь-яке насильницьке порушення територіальної цілісності є не лише незаконним, а й підриває стабільність міжнародного порядку та принцип державного суверенітету [21].

Оскільки світ все більше втягується в змагання щодо того, що буде далі, соціальні сили, які створили та підтримували заборону анексії – і ширший міжнародний порядок, частиною якого вона була, – слабшають. Історія, політологія та юридична доктрина вказують на те, що ця заборона була важливою як для зменшення міждержавних конфліктів, вклю-

чаючи конфлікти між військовими силами, які можуть призвести до світових війн, так і для встановлення необхідних, хоча аж ніяк не достатніх умов для держав закріпитися та підтримувати себе як держави, вільні від певних форм зовнішнього панування. Питання, з яким наразі стикається світ, полягає в тому, чи можуть і повинні з'явитися нові соціальні сили, щоб підтримувати заборону анексії та обмежувати пов'язані з нею конфлікти за територію.

Висновки. Заборона анексії є не лише фундаментальною нормою міжнародного права, а й ключовим механізмом забезпечення стабільності державних кордонів та обмеження міждержавного насильства. Вона покликана запобігти насильницькому переділу територій, який історично ставав одним із основних джерел воєнних конфліктів. У сучасному світі, де глобальна безпека значною мірою залежить від територіальної цілісності та суверенітету держав, недоторканність кордонів відіграє важливу роль у запобіганні ескалації військових конфліктів та підтриманні міжнародного порядку.

Проте ефективність заборони анексій безпосередньо залежить від політичної волі міжнародної спільноти щодо її дотримання та механізмів її забезпечення. В історії міжнародного права є чимало прикладів, коли

заборона анексії залишалася лише декларативною нормою, яка порушувалася окремими державами, незважаючи на міжнародні правові акти. Відсутність єдиного дієвого механізму примусу до дотримання цього принципу дозволяє окремим країнам ігнорувати його, що підриває не лише систему міжнародного права, а й довіру до міжнародних інституцій, зокрема, ООН, Ради Безпеки та міжнародних судових органів.

Водночас, заборона анексії залишається одним із найбільш універсально підтримуваних принципів міжнародного права, що отримав підтвердження у численних резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, рішеннях Міжнародного Суду ООН та міжнародних трибуналів. Успіх цього принципу залежить від рішучості міжнародної спільноти щодо невизнання анексій, застосування економічних, політичних і правових санкцій до держав-агресорів, а також від активної ролі міжнародних судових інституцій у притягненні до відповідальності винних осіб.

Таким чином, хоча заборона анексії є міцним правовим принципом, її майбутня ефективність залежатиме від спільних зусиль держав, міжнародних організацій та громадянського суспільства щодо її підтримки та реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
2. Соглашение о Лиге Наций (Статья Версальского договора об учреждении Лиги Наций). Женева. URL : <https://www.ungeneva.org/ru/about/league-of-nations/covenant>
3. Annexation is a flagrant violation of international law, says UN human rights / expert. 20 June 2019. UN Press releases / Special Procedures. URL : <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2019/06/annexation-flagrant-violation-international-law-says-un-human-rights-expert>
4. Babin B., Chvaliuk A., Plotnikov O. Attempted Annexation of Crimea and Maritime Environment Legal Protection. *Lex Portus*, 2021. № 7(1). P. 31–52. URL : <https://doi.org/10.26886/2524-101X.7.1.2021.2>
5. Brownlie I. H. *International Law and the Use of Force by States*. 1st edition. Oxford, New York : Oxford University Press/Clarendon Press, 1963. XXVIII, 521 and (index) 11 pages.
6. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. URL : https://legal.un.org/avl/pdf/ha/dpilfrscun/dpilfrscun_ph_e.pdf
7. Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind with commentaries 1954. URL : https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_3_1954.pdf
8. Draft Declaration on Rights and Duties of States 1949. URL : https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/2_1_1949.pdf
9. Freeman P. On the Annexation of Provinces to the Roman Empire. *Classics Ireland*. 1998. Vol. 5. P. 30–47. URL : <http://www.classicsireland.com/1998/Freeman98.html#n9>

10. Frontier Dispute (Burk. Faso v. Mali), Judgment. 1986 ICJ Rep. 554, para. 26 (Dec. 22). URL : <https://www.icj-cij.org/case/69>
11. Greenwood C. The Relationship between *Ius ad Bellum* and *Ius in Bello*. *Review of International Studies*. 1983. No. 9(4). P. 221–234. URL : <https://doi.org/10.1017/S0260210500115943>
12. Hathaway O. A., Shapiro S. J. *The Internationalists: How a Radical Plan to Outlaw War Remade the World*. New York : Simon & Schuster, 2017. xxii, 581 pages, 24 unnumbered pages of plates.
13. Hofmann R. Annexation. URL : <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1376>
14. Jones v. United States. No. 1143. Decided November 24, 1890. Page 137 U. S. 202, 212. URL : <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/137/202/>
15. League of Nations. Treaty Series Publication of Treaties and International Engagements registered with the Secretariat of the League of Nations. URL : <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%2094/v94.pdf>
16. Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965, Summary of the Advisory Opinion, (2019) The International Court of Justice (ICJ). Rep. 95, para. 160 (Feb. 25). URL : <https://www.icj-cij.org/case/169>
17. Levine-Schnur R., Megiddo T., Berda Y. A Theory of Annexation (February 5, 2023). URL : <https://ssrn.com/abstract=4330338>
18. Lowndes J. The Law of Annexed Territory. *Political Science Quarterly*. Vol. 11. No. 4 (Dec., 1896). P. 667–693. URL : <https://doi.org/10.2307/2139623>
19. Mälksoo L. *Illegal Annexation and State Continuity: The Case of the Incorporation of the Baltic States by the USSR*. 2nd ed. Leiden : Brill, 2022. 307 pages. URL : <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01629778.2023.2197723>
20. Merezhko O. Crimea's Annexation in the Light of International Law. A Critique of Russia's Legal Argumentation. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*. 2016. No. 2. P. 37–89.
21. Ratner S. R. Drawing a Better Line: *Uti Possidetis* and the Border of New States, *The American Journal of International Law*. 1996. Vol. 90. No. 4 (Oct.). P. 590–624. URL : <https://www.jstor.org/stable/2203988>
22. Republican Congressman Introduces 'Make Greenland Great Again Act'. To Allow to Trump to Enter Talks of Buying the Country. URL : <https://www.latintimes.com/republican-congressman-introduces-make-greenland-great-again-act-allow-trump-enter-talks-572080>
23. Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014 [without reference to a Main Committee (A/68/L.39 and Add.1)] 68/262. Territorial integrity of Ukraine. URL : https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_68_262.pdf
24. The Notion of Armed Attack under the UN Charter and the Notion of International Armed Conflict – Interrelated or Distinct? LL.M. Paper written under the supervision of Professor Marco Sassòli (2014). URL : https://www.prix-henry-dunant.org/wp-content/uploads/2014_IRMAKKESEN_Paper.pdf
25. The United Nations and the Iraq-Kuwait conflict, 1990–1996. New York : UN, 1996. 844 p. URL : <https://digitallibrary.un.org/record/205405?v=pdf>
26. UN General Assembly. Resolutions adopted on the reports of the sixth committee. URL : <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/348/90/pdf/nr034890.pdf>
27. United Nations Charter (full text). URL : <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>